

ضایعات» می گویند. معمولاً آنچه ضایعات فعالیت های زراعی محسوب می شود را می توان به عنوان خوراک دام به مصرف رساند و آنچه ضایعات دامی است در تولید زراعی و باغی مورد استفاده دارد. لذا ایجاد دامداری های وسیع بدون اینکه به موازات آن مزارع و باغات بزرگ احداث شود، خواه نا خواه به انباشت ضایعات دامی، بوی بد و آلودگی منابع آب منجر می شود و روستا را از نظر سلامتی آسیب پذیر می کند. وجود حیوانات و گیاهان در کنار هم از اساسی ترین درس های طبیعت است و روستاهای سالم قرن بیست و یکم از این درس در طراحی سیستم های بدون ضایعات به منظور حذف احتمال انباشت ضایعات در محیط الهام می گیرند.

جامعه

حمل چیزها در کیسه های پلاستیکی با حس زیبا پسندانه ایرانی در تضاد است. با اندک سلیقه و ابتکار می توان کیسه های پارچه ای زیبا برای اعضای خانواده ساخت. کیسه های پارچه ای ابتکاری مثل [جیبی ساک](#)، که بتوان به راحتی تا کرد و در کیف خانم ها و یا جیب آقایان جا داد، از نمونه سوغاتی های سودآور روستا خواهد بود.

نیروی انسانی متعهد از ارزشمندترین عوامل در موفقیت فعالیت های اقتصادی است. در روستاهای سنتی دیروز، سنت های یاریگری گسترده مثل بُنه، واره و چوپانی پستایی، ضمن اینکه به کلیه افراد ذینفع انگیزه ای بالا برای کوشش در جهت موفقیت گروه می داد، الزام به پرداخت نقدی برای دستیابی به نیروی کار در روستا را نیز به حداقل می رساند. با تضعیف این سنت های یاریگری کهن و کارآمد، فعالان اقتصادی در روستاهای آسیب پذیر امروز، به لحاظ هزینه بالای نیروی کار، خود به خود به سوی مکانیزه کردن تولید تمایل پیدا کرده اند. اگر چه اتکا بر مکانیزاسیون در ابتدا جذاب، مدرن و خوشایند به نظر می رسد، اما به طور کلی و در کلیه سطوح جامعه دارای دو پیامد ناخواسته و گسترده است: (۱) گسترش بیکاری مزمن و (۲) افزایش نیاز به سرمایه کلان برای شروع هر گونه کسب و کار. این دو پیامد نه تنها کل جامعه را تحت شعاع قرار می دهد بلکه به ضرر خود فعالان اقتصادی نیز هست. بیکاری مزمن موجب کاهش قدرت خرید مردم می شود و نتیجتاً تولیدکنندگان، بازار کوچکتري برای محصولات خود خواهند یافت. همچنین، نیاز به سرمایه اولیه بالا، تولیدکننده را مجبور به اخذ وام بانکی می کند که به لحاظ ضرورت بازپرداخت

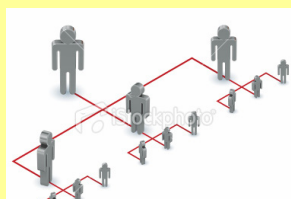
زمانبندی شده بهره و اصل آن، فرآیند راه اندازی و رشد کسب و کار وی از نظر مالی امری پر مخاطره و آسیب پذیرتر می گردد.

مسئله با افزایش هزینه زندگی در آینده، هزینه نیروی انسانی از این که هست نیز بیشتر خواهد شد که بی شک مسایل مرتبط با بیکاری مزمن و نیاز به تسهیلات بانکی و خطرات راه اندازی کسب و کار جدید در جامعه را تشدید خواهد کرد. راه حل قطعی این معضل عظیم اقتصادی عصر حاضر، به ویژه در روستاها، احیای سنت های یاریگری است. در روستاهای سالم قرن بیست و یکم، تبادل پایاپای «کار در ازای کار» گنجینه عظیمی از فرصت های تولیدی و عمرانی را به روی روستاییان گشوده است. در تشکلات یاریگری، چندین تولید کننده خرد با تبادل نیروی کار با هم، در موفقیت

یکدیگر شریک می شوند و از بیکاری و نیاز به تسهیلات بانکی رهایی می یابند. اما لازمه همکاری های گسترده و پایدار اجتماعی، یادگیری مهارت های ارتباطی، مثل تصمیم گیری گروهی با اجماع، گفتگوی روشن و محترمانه، و در صورت بروز اختلاف، پادرمیانی و میانجیگری است. فعالان اقتصادی در این روستاهای پیشرفته همچنین آموخته اند که چگونه با یکدیگر مذاکره کنند و در مذاکرات دوستانه خود، علاوه بر پول، عوامل دیگری را نیز برای دستیابی به توافقاتی که رضایت طرفین را تامین می کند مد نظر قرار دهند.

علاوه بر لزوم تشکیل گروه های یاریگر، نیاز به خدمات یک تسهیلگر در فرآیند پیشبرد توسعه محلی نیز از مهم ترین انگیزه های یادگیری و کاربرد مهارت های اجتماعی مناسب است. مهارت های تسهیلگری به اهالی یک روستا کمک می کند که امور کل روستا را از طریق «مدیریت مشارکتی» سامان بخشند. در دهکده های سالم، افرادی که در سمت های مدیریتی و راهبری قرار دارند، مثل دهیار و اعضای شوراهای اسلامی روستاها در ایران، با اصول و فنون تسهیلگری آشنایی کامل دارند و از آن برای ایجاد و حفظ بستر اجتماعی مناسب جهت همفکری و همکاری در میان گروه های مختلف، از جمله اهالی روستا، مهاجران روستا ساکن در شهر، دانش آموختگان جوان، خبرگان محلی و مسئولین ادارات دولتی بهره می گیرند. در این بخش ابتدا به معرفی مهارت های تسهیلگری و سپس تصمیم گیری گروهی با اجماع و گفتگوی روشن و محترمانه می پردازیم.

تسهیلگری برای کارآفرینی و حل مسایل محلی

کاربرد مهارت های تسهیلگری در روستا ترکیبی سازنده و توانا از برنامه ریزی متمرکز و سلسله مراتبی از پایتخت از یک سو، و دانش محلی، نوآوری و اجرای مشارکتی طرح ها به دست اهالی روستا از سوی دیگر را میسر می سازد. این رویکرد مشارکتی، موفقیت در اجرا و تداوم طرح های روستایی را تضمین می کند.

از نظر اقلیمی و فرهنگی، شرایط موجود در میلیون ها روستایی که در سراسر جهان پراکنده اند بسیار متنوع است و لذا برنامه ریزی از پایتخت یا مرکز استان و یا تلاش برای اجرای طرح های پیشنهادی از سوی سازمان های بین المللی مثل سازمان ملل متحد عموماً با شرایط بسیار متنوع و متغیر حاکم در روستاها منطبق نیست. بنابراین تعجب آور نیست که بسیاری از این طرح های «از بالا به پایین» کارآیی و پایداری مورد انتظار را ندارند. یادگیری مهارت های تسهیلگری، رهبران و مدیران جوان روستا را قادر می سازد که با عنایت به شرایط محلی و با همفکری و همکاری گروه های ذینفع، طرح های محلی را به دست خود مردم برنامه ریزی و اجرا کنند. مهارت های یک تسهیلگر شامل دانش ها و توانایی های زیر است:

(۱) شناسایی مجاری هدررفت منابع روستا (یا به بیان تمثیلی بالا، «شناسایی سوراخ های سطل اقتصاد محلی»)

(۲) اصول و مهارت های مدیریت مشارکتی برای تشویق همفکری و همکاری در

میان اهالی به منظور حل مسایل محلی، به ویژه مسئله اشتغال

- ۳) گردآوری اطلاعات در مورد دارایی های جامعه به ویژه منابع انسانی آن، مثل دانش آموختگان جوان، خبرگان دانش بومی و تجربی (گیس سفیدان و ریش سفیدان روستا)، و مهاجران روستا ساکن در شهر
- ۴) روش های ویژه تفکر نوآورانه در حل مسایل با بهره گیری از فناوری های مناسب به منظور کاهش اتکال اهالی به فناوری های نامناسب و پرهزینه
- ۵) مهارت تشکیل و اداره جلسات برای تصمیم گیری مشارکتی از یک سو، و فن بیان به منظور ایجاد ارتباط روشن با اهالی و مسئولان دستگاه های اجرایی از سوی دیگر.

تا کنون به دعوت چندی از سازمان های دولتی مرتبط با توسعه روستایی، مهارت های تسهیلگری در قالب کارگاهی آموزشی به بیش از ۲۰۰ تن از دهیاران، اعضای شوراهای اسلامی و مروجان کشاورزی در استان های مختلف کشور آموزش داده شده است. کارشناسان، تاثیر این کارگاه بر رویکرد و توان مدیریتی هنجویان را «دگرگون کننده» توصیف کرده اند. (اطلاعات بیشتر در مورد این کارگاه در بخش آموزش و مشاوره همین راهنما)

تصمیم گیری گروهی با اجماع

جلسات خسته کننده ای که به سخنرانی چند عضو انگشت شمار محدود و در نهایت به رای گیری بین دو گزینه ختم می شود، انگیزه زیادی در شرکت کنندگان برای حضور مستمر در تصمیم گیری ها و مشارکت جدی در اجرای طرح های محلی ایجاد نمی کند. تصمیم گیری گروهی با اجماع روشی تلفیقی است که شیوه های کهن مشورت و تصمیم گیری، همراه با تکنیک های جدید تجزیه و تحلیل مسایل، را برای تشویق گفتگو و چاره جویی جمعی در اختیار تیم های کاری قرار می دهد. در این روش، اداره جلسات بر عهده یک گرداننده (که به او تسهیلگر جلسه هم گفته می شود) است. این شخص موظف است که همه حاضرین را در تفکر و تصمیم گیری جمعی درگیر کند. هدف اینگونه جلسات فقط تصمیم گیری نیست، بلکه ایجاد انگیزه در تمامی اعضای یک گروه ذینفع برای شرکت فعالانه و مسئولانه در فرآیند تصمیم سازی و اجرای تصمیمات اتخاذ شده است. در روستاهای سالم، تصمیم گیری با اجماع بستر اجتماعی لازم جهت شرکت کلیه افراد ذینفع در حل یک مسئله را به وجود آورده ضمن اینکه موجبات روابط اجتماعی صمیمانه تر و صادقانه تر در سطح جامعه را نیز پدید آورده است. اهالی این روستاها در عمل متوجه شده اند که روش رای گیری، اگر چه در انتخابات سراسری یک کشور روشی درست است، اما در بسیاری از موارد محلی، موجب ظهور اقلیتی ناراضی می گردد که در مرحله اجرای تصمیمات، از همکاری با دیگران سرباز می زنند.

گفتگوی روشن و محترمانه

اهمیت سلام کردن، گشاده رویی و احترام گذاشتن به دیگران در تعاملات انسانی از جمله آموزه های برجسته دین اسلام و ادب ایرانی است. بدون شک این و دیگر مهارت های ارتباطی بین فردی، برای دستیابی به آرامش و همکاری

بیشتر در جامعه، از ملزومات زندگی اجتماعی بشر است. اما به رغم این اهمیت کلیدی، در حال حاضر در هیچ یک از مقاطع تحصیلات عمومی، از ابتدایی گرفته تا دانشگاه، کلاسی برای یادگیری مهارت های ارتباطی بین فردی ارائه نمی شود. فقدان این مهارت ها در جامعه موجب کاهش پندپذیری و پنددهی می شود. به لحاظ جایگاه پراهمیت همفکری و همکاری در روستاهای سالم قرن بیست و یکم، توانایی افراد در ایجاد ارتباط بین فردی روشن و محترمانه، به ویژه اگر برخورد طرف مقابل مبهم، غیر محترمانه یا حتی خشونت آمیز باشد، از معیارهای پیشرفت و ترقی اجتماعی محسوب می شود. لذا، در این جوامع اهالی با شرکت در کلاس های ویژه، این مهارت ها را خوب فرا می گیرند و در زندگی روزمره به صورت پیگیر از آنها برای تحکیم روابط اجتماعی با خویشاوندان، همسایگان و همکاران بهره می برند. جالب توجه اینکه کلاس های ارتباط انسانی روشن و محترمانه برای ایرانیان بسیار آشناست. محتوای این کلاس ها، که عنوان آن به زبان انگلیسی «ارتباط انسانی بدون خشونت» است، قرابت زیادی به آموزه های اخلاقی پیشوایان دینی ما چون امام علی (ع) و بزرگان حکمت و ادب پارسی چون حکیم ابوالقاسم فردوسی و شیخ اجل سعدی دارد.

فرهنگ

در فرهنگ مصرفی و ماشینی معاصر، ترکیبی از فقر معنوی از یک سو و پیامدهای نامطلوب زیاده خواهی مصرف کنندگان در عرصه محیط زیست و منابع طبیعی از سوی دیگر برجسته شده است. این تحول، نظر اندیشمندان جهان غرب، از جمله اهالی روستاهای سالم قرن بیست و یکم، را به ضرورت ساده زیستی به عنوان یکی از ارکان فرهنگ سالم و متعالی در جامعه معطوف ساخته است. جالب توجه اینکه این عنایت جدید به ساده زیستی، نه به منظور گسترش فرهنگ ایثار، صرفه جویی و امساک، بلکه مشخصاً به قصد تشویق رشد معنوی افراد ترویج می گردد: بدیهی است که واکنش اعضای یک جامعه به پذیرش فرهنگی ارزش هایی چون ایثار و صرفه جویی یکسان نیست چون اینگونه رفتارها بیشتر به نفع غیر پنداشته می شود. اما آگاهی از برکات معنوی ساده زیستی در عمل، از جمله کاهش تعلق خاطر فرد به مادیات، کاهش احساس رقابت و چشم هم چشمی، آرامش روانی و متعاقباً رشد استعدادهای هنری، نوآوری در حل مسایل و گرایش بیشتر به طبیعت و پاسداری از آن، ساده زیستی را بخشی از فرهنگ عامه در روستاهای سالم قرن بیست و یکم کرده است. تو گویی با گذشت زمان و آشکار شدن اثرات زیست محیطی اسراف و افراط و همزمان درک لزوم رشد معنوی در آحاد مردم، بستری پذیراتر در این جوامع کوچک برای گرایش به ارزش های اصیل دینی و اخلاقی و ادراک ضرورت آنها برای رسیدن به سعادت بر کره ارض فراهم شده است. در ارتباط با آگاهی های به دست آمده در توسعه فرهنگی روستاهای سالم قرن بیست و یکم، سه مورد زیر قابل ذکر است.

معنویت و محیط زیست

خودکفایی و خوداتکایی روستاهای سنتی عمدتاً بر پایه بهره برداری پایدار از منابع طبیعی بود. آنچه در آن زمان بهره برداری متعادل و عاقبت اندیشانه از این منابع را در میان مردم عمومیت می داد تقدس آب، خاک، درخت، و دیگر